

Anakoreten

Erik Yvell/Jerry Andersson/Ragnar Nyberg

Bokboden
Nedre Tjåma 2
780 41 GAGNEF
0241-61809
bokboden@telia.com

© Erik Yvell/Jerry Andersson/Ragnar Nyberg

Anakoreten

Erik Yvell, text
Jerry Andersson och Ragnar Nyberg,
bilder

(Anakoret=eremit=enstöring)

Det större ljuset skulle råda över dagen, och det mindre ljuset skulle råda över natten, så ock stjärnorna. Och mitt emellan dessa poler gryning och skymning över skogar och slätter, byar och städer. Mot ljus är all vår längtan stämd. Mollton som tonskuggad övergår i durton och polskatakt. En ständig växling, manodepressiv och tygellös i klangen som en bondvals. Utan gråtonerna, i det mindre ljuset skugga, sällan något riktigt liv. För själ och hjärta. Icke bara sol, icke bara lager och segrar. I ditt eget hjärtas skugga: ett morgondis, tidigt fallen snö över gården och plöjddor. Ladorna och de isbarksnålade hässjörarna mot gavelväggen, i ett bidande efter grönska. Den korta sikten blir till ett inåtseende i själens moras. Ett

nedåt- och inåtblickande. 'På spisen snarkar kaffepannan", "och blommorna sover i fönstret" i en och samma dikt av Ekelöf, "och det vita dukade bordet väntar på någon". Vad väntar bortom dessa förvintergråa novemberdagar? Dagar utan mening blott? Eller en bekännelse till ljusets tusentals variationer, kast och brytningar i ditt hjärtas ljuskänsliga kamrar –

Som en Folke Dahlberg ”mitt i åldrandets malström” med morgontidningen hopvikt och kaffekoppen urdrucken, en landkrabbas sjöförklaring, på kärrvägen mot den isade tjärnen. Hölador med vidöppna gluggar, ledningsstolpar, i fonden en isbarksskrudad alderskog. Strån sticker upp vid ladornas knutstenar. Vissnade nässlor, aldertelningar, blandat sly i gärdeskanterna. I städerna med sina många ljus, fabriksvisslor och flämtande maskiner pågår den aldrig sinande produktionen av nyttovaror och mischmasch. Innovationer glömda sedan årtionden står inställda i dessa lador. Rost fräter skär och kuggar. ”Vet du vägen dit varest ljuset bor, eller platsen där mörkret har sin boning, så att du kan hämta dem ut till deras gräns och finna stigarna som leda till deras hus?” spørjer

Herren Job i bokens 38:e kapitel. Lampor in mot själen där närljus hövas. Steg för steg spräcker mina tunnbottnade gummistövlar det tunna snötäcket i min planlösa vandring över gården och dälder blott för sinnesrons skull. Inte av tvång eller av fix idé bestiger jag tundran i morgondis utan för att ingå i den delaktighet i skapelsen, den del som också är min, denna dag av sparljus tillräckligt för att hitta åter till mig själv i detta gränsland mellan det större och det smärre ljuset.

Allt sluttar mot förgängelse: mänskoliv och takttegelskärviga boningar. I tiden, den som snabbt flyr ur våra händer, är också jag med några år av myndighet och mannakraft, oförställd men icke sällan pösande av egenkärlek. Snabbt jagar också stormen mina år, vräker mig åt sidan. Och symbolerna av inåtseende ställer sig som vägmärken längs en disgrå planlös vandringsrutt. Också i mitt liv ställde sig en grundsten på tvären och gjorde ritten mot lagrarna och hyllningskörerna, emblemen och segrarna vriden, som just ritten på en åkarkamp med hälta. Självsäkerheten byttes i dess motsats. Ifrågasättandet ebbade ut i en trosvis ovisshet. Det jag en gång tvärsäkert hävdade och visste, bekände jag mig nu aldrig begripit. Det mina läppar bekänt vissnade i min gom och

uppfattades knappast längre ens som en muntorr viskning. Mina tankar styrdes av ett fävitskt inre rådslag. Omlärd i ålderdomens begynnelse erfor jag att rätten alltid tillhörde dem som adlats bland de hierarkiskt nedersta. Självt hade jag innan jag nådde denna insikt byggt min tillit på lösan sand och grundlagt mina teser i odikade myrmarker. Att anpassa sig till tiden tillhör alltid det opassliga.

Borta i däliden i ett blyertsgrått grådis; vid myrpussen och den stenkaststora, av rykten angiven som bottenlösa tjärnen, står tre rådjur, väckta av ett knäpp i riset, vaksamma och skarpt registrerande om mynningsfara föreligger. Denna dag med barmark men snö i luften, är vinden lite råkallt narig. Dammvippan i räets akter registrerar vaksamhet. Beredda till en snabb transport från betetsfältet står de ännu rådvilla, tvekande om att fortsätta sin avbrutna måltid eller om flykt är nödvändig. Inne bland toppbrutna alderträn och förvuxna täktgranar borrar i ett solo en hackspett i en maskstungen stam. En gråkråka far plötsligt upp från en gren men ångrar lika hastigt sin utflykt, byter bara gren men vingar åter till samma stam. Händelsefattig tycks dagen och ändå bräddad av still-

samma begivenheter. En tusendels millimeter bröstar sig en anemone i sin bädd, en skogsmus vågar tre alnars färd över naken förna och försvinner ned i nästa hålgrop. En stam knekar spöklikt mot en annan, en kvist faller nästan ohörbart till marken. Beträktande går jag stigen hem till elvakaffet, ortsavisan, en gammal bok av Sven Barthel och ryggvilan på pinnsoffan i köket.

Sällan hörd och ännu mera sällan sedd. Närvarande. Skarpögd iakttagare. Inställd på att förvalta sitt utmätta revir. Ständigt i bestyr med näringsfång. Tyst rör den sig, också i tätaste bestånd. Sätter fast kött i sylvassklorna och vänder åter till de ständigt gapande näbbarna. Möss mest, annat ätbart eljest. Håller uppsikt. Rullar ögonkloten. Sitter en stund på en luden grangren. Snart skymmer det ned. Då öppnar sig uggle dagen tydligare.

Nere vid den forsande ån sitter den i jämna perioder på en kraftig gren och spanar. Dyker hastigt, liksom utan förvarning. Är borta i forsen i en svinblink men visar sig åter, synlig på samma gren eller i den grenens närhet. Tycks vara stationär livet ut. Kan dock plötsligt vara borta för att åter sitta där, som hade den suttit så i årtusenden. Ibland far den längre ut och glanar på kanten av isskärvet ned i det svarta vattnet. Grådisig är dagen, så plötslig sol, moln far älvfäran förbi; vind ruggar ytan till vattrad plåt. Strandrabblare, men inte folke dahlbergskt, i mitt åldrandes malström. Tänker stort i tid och rum: dag blir natt, insekter blir föda, para sig ger avkomma, larver föder ungar, ständigt detta: hålla utkik. Snabbt sänker sig tunga hopdragna vingar över den svarta kolflagan med en prästkrage på bröstet.

Dragit sig norrut och blivit talrik fast den mest uppträder enstaka. Sällsynt som en vinterhare sedd på en söndaglig skogspromenad. Satt ostörd mitt under pågående restaurering vid kyrkan i Gudhem en tryckande sommardag. Hoppade från grav till grav. Gav ifrån sig läten en lättskrämd besökare kunde härleda från underjorden. Och jag som betraktare minns några ord från Lennart Sjögrens stycke Fåglar i samlingen "Torner": "Den mullvadslike kommer åter mot honom och nosar med sitt blinda ansikte." Ändå är dagen klar med lukt av säd och västanväder.

Positionerar sig. Sitter som i ett avbalkat led på en torrkvist i den illa gallrade utskogen. Ser och registrerar. "Har jag baktankar/ är det dina baktankar", säger Gunnar Ekelöf. Summan av alla tankar och tal? Vad rätt jag tänkt och trott: en summa obetänksamt sagt och många dagsverk gjorda utan symmetri och rytm och ofta lagda utan inre kraft och glädje.

Horn och spröt och långa ben och vingar. De äta sig fram, föröka sig. "Intet djur är i världen till,/ som icke glädjas och älska vill/ förutom min jungfru, som är så omild," säger den svenska folkvisan Se, nu börjar vintren ifrån oss skrida. Om den långsprötade sjunger ingen sopran någon rytmisk hymn eller visa. Spröten knäcker de tvåbenta med låneboken som tillhygge. Bäst fly och äta sig vidare "nu när vinterns fång ur landet gått". Pero da Ponte, verksam jonglör och sångare under 1200-talet skrev några rader som häftat vid mitt hjärta som en kardborre:

"Om jag kunde sluta älska
den som aldrig älskat mig ..."

Den ludne marodören dränkte sig själv i den kvarställda färghinken med regnvatten. Inte ens huskatten vill mer än lukta på den där den ligger och torkar. "Det är barnet som gråter i min lada/ där en kam av vind/ får kärvarna att rassla", skriver Artur Lundkvist. Också denna dag med en dränkt marodör och en kattnos för grätten för kadavret, spår rönnarna världens undergång. Ett storkrig står för dörren. Världens herrar tiderna igenom äro sig lika: egna buken, penningpungen. Och dagen luktar dränkt rått, rönnbär; snö –

”Trind ritas värld, det blir ju en världsbild”, skriver Bengt Emil Johnson i samlingen ”I grannskapet”. Från denna utkikspunkt är världen stormig. Vind går kylig i vass. Vind drar i barrkvistarna så det svider i barrfästträdarna. ”Trind” spänner ut sin världsbild till ett nät och närs en dag av denna geometri. Världsbild: träd att fångas och fångas i.

Måsen, inte Tjechovs med repliken om det sämsta av alla sällskap, sig själv. Hastigt hitflugan och landad på stängselstolpen ned mot älven. Vara en i hopen av skrånhalsar. En i ledet bara. Skolgårdsväsen. Följa en ritning och ett ritual. Genom årtusenden inprogrammerat. Minne från när och var? Vem lade färgen på dessa fjädrar och vem gav dem vindens bärkraft? Sång, nej. Läte närmast. Hur stämmer man en bondefelas strängar för krax och skri?

Ekan ännu inte dragen ur sjön. Vattenfylld; glömd. Första snön och första riktiga köldknäppen har pudrat och knäppt. Mildare väder i sikte. Från denna utkikspunkt kan den andra världen betraktas: armbågsvärlden, duktighetsvärlden, hävdarvärlden, trängselvärlden, uppfyllarvärlden, anpasslingsvärlden

Fly det som du inte kan hålla i händerna: förljugenhet, självgodhet, egenkärlek. En gång stod du en dag som denna vid en tjärn och såg isen spanna sin hinna närmare stranden mot bäckens utflöde; och den gången i fjärran stod du inte allena. I din vante kände du någons hand och en flickas andedräkt smekte din skrovliga kind.

Nu ligger en membrantunn hinna is slagen över dröm och verklighet – och stiger du på den ytan, brakar du strax igenom och finner i skärvorna dig själv.

Om man inte bara plötsligt råkar på den i en dalgång eller vid en hålighet, så återfinner man den sönderslagen av bildäck och underreden. Här kommer den emot som en filfras men flyr i nästa stund. Och jordskorpan rörelser dallrar i en stillhet bara en trasts hackande stör. Några rader av Johannes Edfelt kommer till mig:

"Långt bort stod i krikonblätt morgondis Kinnekulle.

Man rökte; och visslade plötsligt en stump. ,

Natten som for: starkt mänsken; lätt bris. Jag borde ha skrivit brevet för länge sedan. Om det nu kunde ge någon förklaring till mitt vägval eller snarare brist på val –

Åren går; och tar man sig ändå ut och bort, blir det till samma myr. Sällan såg jag här andra fän än mygg och knott; törhända ibland någon enstaka trollslända. Ändå satt jag där på knölen, tände veden, som sedan sist täckts med plastsjok; frös. Inte ett knäpp ur myrtuvor och krokigfuror. I fjärran ett massavedståg. Och plötsligt, oförmodat, trettio steg ifrån: knäppandel. Ett soloframträdande. Lika hastigt, oanmält, som ett slagregn, vilket fräser likt tomtebloss men tystnar lika oförmodat. Då är också soloartisten avtagad som en synvilla eller ett starkt erövrat minne. "Det är minnet av en stor fågel som föll ur skyn,/ av tordyveln som träffade likt en sten,/ av kor som drunknat i gungflyet vart hundra år", skriver Artur Lundkvist i "Gryningstrumpet och Skymningsflöjt".

”Så överensstämmer icke alltid väderleken i en given stund med människans sinnesstämning på grund av hennes vistelseort på jorden och solens höjd över horisonten”, skriver Lars Lundkvist i ”Skrot” från 1988. Tranorna stiger i den nyss avtöade åkern. Snön alltjämt kvar längst det hårdpackade elljusspåret. Det är året då Sverige byter från tumtal till centimeter. Och ytterligare ett tusental skogsarbetare blir varse konjunkturen, strukturerna och att åldern och handverktygens kunnande gjort dem olönsamma. Snö utlovas i inlandet. Och till natten varnas för någon minusgrad i låglänt terräng.

Lite löst pladder i de små skivade barksjoken. Torrspretig fura med skarpögd iakttagare. Trött i dagsljuset. Vad är det för rör som blänker? Ser ofarligt ut, vinglöst. Blir snö eller tö. Årsrundans utlovar småningom vår kring gården och hus lika ensligt belägna och utslängda i landskapet som i Tranströmers dikt.

Mesta tiden är bidan. Jakten är kort. Om man inte hela tiden fick ligga och bevaka sin existens. Ovanifrån de bevingade med sylvassa klor och på marken på smygande tassar de fyrfota: kattor, rävar. Kryper nog ned under stubben och vilar en stund i svalkan. Och nu taktfasta tramp från ett par tvåbeningar. Med märkhammare och prickplån. ”Gran 7”, ”Löv 12”, ropar den som märker och som ett eko svarar den som noterar samma utrop. En smärre groda skulle ligga bra i kistan, ty den som äts för fyra dygn tillbaka var mager som en svettrem till sin skepnad.

”Läcka hon var en förvissnande ros,/ mistana skulle jag snarligt.” Och i dessa Emil Hagströms ord cirklar sjöfågeln i sin damm. Som en blixst slog klorna till i dem. Och borta var ungarna. Dammen alltfört lika grund och fylld av feta näckrosblad. Och solen där ovanför, bara gamla vanliga solen. ”Och skräcken pillar små korn i krävan/ på Luthers kycklingar, lov och pris”, kunde man instämna i samma ådalings gammeldags visa.

Var och en i sitt revir. Hemortsrätt? Trava en stund på en kyrkogård. Här vilar sig de som gick före och stred för jordbitar och timmerstockar, slogs med snusdosor och lieblad vid dansbanorna. För unga flickors gunst och rågmjölgröt på fatet. Brummar och gör ovetande sitt i förökningsproceduren, placerad i centrum av blomman. Navelskådare sägs göra sammalunda.

Hör den svenska högsommaren till. Gnider och äter. Ännu hör jag knappt sextioårig stråkdiragen i sommarängen. Bibeln talar om svärmarna. Om hur himlen förmörkades. Balansen i naturen är viktig. Balansen mellan ätare och tillförfogandeställare.

Står där och är i ett blickfång. Från frö till blomma. Och så hornsuggan hösten, som i sin vassa svinborst drar bruna strängar över gräs och förna. "Hela dödsfruktan ligger i det att du ofta kommer så hastigt och att du hugger in på ett sätt som inte har det minsta med vanligt förstånd att göra", skriver Lennart Sjögren i prosastycket Kretsloppet i samlingen från 1978 "Torner".

Rå drar dimman en ridå över det bortersta gärdet mot skogen. Snön i branterna har smält och dagsmejan har naggat som en skogsmus i snöplogskanterna. Nu en kallperiod i dalgången. I slutet av mars. Hela 23 grader minus. Horisonten siktfri borterst i dalgången med alderskog och täktgranar med väldiga plymer till kronor. Stjärnhimlen klar. Ännu sitter stickekoftan inte i vägen ovanpå bomullsskjortan. Om några månader skall dalen klädas med maskrosor och midsommarblomster. Från knölen ovan byn skall gökens rop slå rungande ekon mellan ravinerna. Till henne som väntade brevet, det hon väntat i 18 år, kom heller i år inget till denna julen. Han skulle ju återkomma, när han funnit ett land och en krona.

Hjärta, du som ängslas, slå lugnt dina slag i mitt bröst. Morgondagen har jag ännu icke sett. Och felstegen gav min karaktär sin prägel. Kunna bli som andra? Icke ännu, aldrig manne? Och den som ser mig i den med lav behängda granen blinkar och låter mig passera i fransiga byxor, med stövlar som punkterats av kvistar och yxnafs. Idag föder mig gårdagens möda. Morgondagen är obesedd och okänd. Någonstans ifrån drar ett tungt rop över dalen. "För att komma vidare måste man kanske uppsöka bak-sidor", skriver Bengt Emil Johnson i "I grannskapet".

Hemskog och plockvirke. Vindfälla och påfällt. Duger till brädfodring och uppriktning av vindvridna uthus. Till ställningsvirke och utsalningsbräder. Hemkört en lördagseftermiddag med solflöde och några minusgrader. Hastigheten njutbar. Tystnaden total på baksidan dalen. Så kommer bruset från allmänna landsvägen. Signalerna, växlingarna. Tiden har ingen gallergrind. Den tränger undan också armerade bromsklossar.

Också denna vår. Utan applåder. En tidningsnotis, på slaxsidan. Tripp och trapp och upp och åt sidan och ned och tripp, trapp. Tjälén drar sig långsamt ur knäskålar och axlar. Trippar på bara utan notis om värkande leder och höjda matpriser i handelsboden eller börsens fävitiska papperskurvor.

Utskogens virke är hårdare, årsringarna tätare, rötan mera spridd över skiftet. Här högg generationen före med sandvikssvansar och högforsyxor. Och långt bakom dem ekot av pinglorna från körarnas hästar. Amerikanskt fläsk, kollar, Gevalia och Ljunglöfs ettan. Kojan utkyld. Våren fjärran. Förskottstullandet har krympt samman slutlikviden som solen krympt samman slädföret i söderlutorna. Också skogsfolk i vadmal måste tugga och leva.

Kikut på skogsvandraren i gummistövlar å sliten tröja. Knäpper gör han som en renhjörd, när han drar sig fram i den sista vårsnön. Med kikaren på magen och tumvantar på nävarna. ”Och jag vet att vår hjärna är liten: det är svårt att inse att alfabetet är oändligt och att haren alltid kommer fram till sin kålrot även om halva vägen är kvar.” Så skriver Lars Lundkvist i prosadikten Obeskrivligt i samlingen ”Skrot”. Också det kan man grunna över på en skogsvandring eller hopdragen som en kålmask på ett sofflock i en glesbygdsby.

Borde ingå i vår nationalsång. Så svensk och outhärlig. Den våren efter stupan. Tung i kroppen, alla kläder urvuxna. Svetten lackade. Snön bara några decimeter, kändes ändå tungtrampad och meterdjup. Börja om. Startplatta. Arbetsvärd, arbetsförmedling, anlagstest. Till vad nytta all denna pappersomsorg, då man ställts utanför den gemenskap och samhörighet, som slagord, partiprogram och frikyrkopastorer påstod existerade. Vackra fraser: bara inte för oss, som halkat snett i folkhemmet. Vi såriga och tillknöcklade som mest likna oss vid världiga vägkanters ölburkar. Hitta sin egen sikt i all siktlöshet. Talgper tuggar sin nyskärpta gammelvisa över den avtinade lövskogen. All erfarenhet siktar framåt. Mot nya nederlag, nya omtag. Framåt: mot seger eller mol ensam mot ingenstans.

Skogsbete och krumsprång. Hovslag och frustningar. Man och rumpa i yster dans. ”Här sitter jag och väntar/ på undret som skall hända./ Min levnad var ett sommarmoln,/ en tistel och en slända.” Så lägger Emil Hagström orden i En väntans visa i ”Visor i Tidlösa”. Och bortanför däliden hörs göken klucka sin klämt över bygden. I en grannby har Litens-Alfred sett första staren. Sa Brittes-Lovisa, som höll ordning på sagt och sett, havande och dött.